

Prosto z nieba: Granice kosmosu

Teleskop nazwany został na cześć amerykańskiego astronoma Edwina Hubble'a, słynnego przede wszystkim z obserwacji „ucieczki galaktyk” i pomiarów związanego z tym efektu poczerwienienia światła, co zapoczątkowało nowoczesną obserwacyjną kosmologię.

Powstaje pytanie, jak będzie nazywać się ewentualna kolejna iteracja Głębokiego Pola...

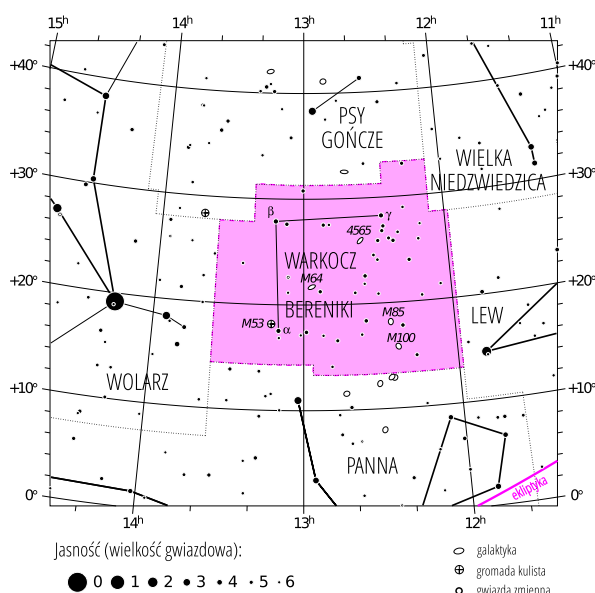
[1] http://www.nasa.gov/mission_pages/hubble/science/xd.html

Teleskop Hubble'a jest wzorcowym przykładem zwycięstwa człowieka nad materią w dziedzinie badań ekstremalnych (wystarczy przypomnieć operację zakładania „okularów korygujących”, brawurowo przeprowadzoną przez astronautów). Wyśluzony Hubble miał być ostatnimi czasy wysłany na emeryturę z prozaicznych powodów (ograniczenie funduszy; zastąpi go zresztą wkrótce nowy, większy teleskop satelitarny Webba), jednak wciąż prowadzone są za jego pomocą przełomowe badania.

Jednym z nich jest obserwowanie specjalnie wybranego, małego wycinka nieba przez bardzo długi czas. Taktyka „długotrwałego naświetlania” umożliwia spojrzenie w głęboką czerń Wszechświata w nadziei na dostrzeżenie tam dalekich, a więc bardzo słabych obiektów – obserwowany obszar zwykle się zatem nazywa Głębokim Polem (ang. *Deep Field*). Pierwsze dane otrzymano jeszcze w XX w.; w 2004 r. opublikowano obserwacje Ultragłębokiego Pola (HUDF), a obecnym rekordzistą są dane z Ekstremalnie Głębokiego Pola (XDF, jesień 2012). Obserwowany obszar znajduje się w gwiazdozbiorze Pieca i jest wielokrotnie mniejszy od rozmiarów Księżyca; skompletowanie danych zajęło 10 lat, a całkowity czas ekspozycji wyniósł około 2 milionów sekund, czyli prawie miesiąc! Na zdjęciu [1] zarejestrowano światło pochodzące z galaktyk w różnych odległościach – fotony z najdalszej zostały wyemitowane w momencie, gdy wiek Wszechświata wynosił około 500 milionów lat. Większość obiektów to młode galaktyki w fazie wzrostu, nieraz oddziałujące grawitacyjnie, co prowadzi do zderzeń i zlewania się w większe obiekty. Głębokie Pole jest unikalnym oknem w czasie i przestrzeni, przez które astronomowie mogą obserwować dramatyczne początki powstawania obecnie widocznych struktur. Jeden z podczerwonych detektorów wspomnianego wcześniej teleskopu Webba będzie kontynuował obserwacje XDF, sięgając według przewidywań teoretyków jeszcze głębiej, do miejsc (momentów) formowania się pierwszych gwiazd, nazywanych poetycko końcem Wieków Ciemnych.

Michał BEJGER

Niebo jak własna kieszeń: Luty

Gwiazdozbiór Warkocz Bereniki. Mapa nieba we współrzędnych równikowych; rozmiary gwiazd odzwierciedlają ich jasności w wielkościach gwiazdowych. [Mapkę nieba wykonano na podstawie mapy IAU/magazynu *Sky & Telescope* (Roger Sinnott & Rick Fienberg).]

Gwiazdozbiór Warkocz Bereniki (łac. *Coma Berenices*) odnajdziemy na niebie obok Lwa, do którego ów pierwszy przynależał przed XVI w., gdy kartograf Geraldus Mercator (niektórzy twierdzą, że nieco wcześniej Caspar Vopel) związał ten obszar nieba z legendą o królowej Egiptu, Berenice II. Według opowieści ofiarowała ona bogini Afrodycie swoje włosy z prośbą o szczęśliwy powrót męża z wyprawy do Syrii. Królewski aspekt pobrzmiewa w nazwie drugiej co do jasności gwiazdy, α Comae Berenices (Diadem). Najjaśniejsza gwiazda Warkocz, β ($4,26^m$), jest za to bardzo podobna do Słońca i znajduje się w odległości około 30 lat świetlnych od naszego układu, co może dać pojęcie o jasności naszej dziennej gwiazdy widzianej z kosmicznych odległości.

Warkocz Bereniki zawiera osiem obiektów Messiera oraz wiele galaktyk (północną część lokalnej grupy galaktyk w Pannie). Powodem dobrej widoczności obiektów pozagalaktycznych jest oddalenie od Drogi Mlecznej, a więc od różnego typu pyłów i światła gwiazd populacji dysku: północny biegun galaktyczny znajduje się właśnie w Warkoczu. Obok gwiazdy γ Comae Berenices znajdziemy także podobną do Hiad, znanych z gwiazdozbioru Byka, gromadę otwartą Melotte 111, grupę 40 gwiazd mających taki sam ruch własny (łączna jasność $1,8^m$).

Nów Księżyca nastąpi 10 II, pełnia 25 II; 15 II natomiast w odległości jedynie 30 tys. km od Ziemi (czyli 4 promieni od jej powierzchni!) przemknie asteroida 2012 DA_{14} . Obiekt ma rozmiary olimpijskiego basenu (50 m), a jego zderzenie z Ziemią wywołałoby katastrofę porównywalną do meteorytu tunguskiego (nie mamy się jednak czego obawiać, ponieważ nawet tak bliski przelot nie stanowi realnego zagrożenia).

Merkury ($-0,54^m$) i Mars ($1,17^m$) znajdują się obecnie w gwiazdozbiorze Wodnika, po wschodniej stronie Słońca; nieco nad nimi Uran ($5,92^m$) w gwiazdozbiorze Ryb. Jowisz ($-2,23^m$) spotka się z Księżycem wieczorem 18 II, w gwiazdozbiorze Byka. Saturn jest widoczny w drugiej połowie nocy ($1,23^m$, Waga), a Wenus rano ($-3,80^m$, Koziorożec).

M. B.